

Mesto Svidník

Materiál
na 3. zasadnutie Mestského zastupiteľstva vo Svidníku

Návrh
na udelenie čestného občianstva mesta Svidník in memoriam
Alexandrovi Pavlovičovi

Predkladá:

Ing. Ján Holodňák
primátor mesta

Návrh na uznesenie:

Mestské zastupiteľstvo
vo Svidníku
udeluje
čestné občianstvo mesta Svidník
in memoriam
Alexandrovi Pavlovičovi

Spracoval:

Pavel Gojdič
vedúci odboru MsÚ

Svidník, jún 2011

Dôvodová správa

V súlade s § 30 Štatútu mesta Svidník predložilo Občianske združenie Pravoslávna Makovica primátorovi mesta a poslancom mestského zastupiteľstva návrh na udelenie čestného občianstva mesta Svidník in memoriam Alexandrovi Pavlovičovi, buditeľovi Rusínov, gréckokatolíckemu kňazovi, dekanovi na Makovici, konzistoriálnemu radcovi Prešovskej eparchie, národnému spisovateľovi, básnikovi, publicistovi, pedagógovi, folklóristovi - „pevcovi Makovice“. Alexander Pavlovič bol aj veľkým protagonistom družby so Slovákami, Rusmi, Poliakmi, so všetkými Slovanmi.

Narodil sa 19. septembra 1819 v Šarišskom Čiernom v kňazskej rodine manželom Jánovi Pavlovičovi a Anne Pavlovičovej, rod. Gladyszowskej. Bol najmladší zo siedmich súrodencov. Keď mal 5 rokov, zomrel mu otec a ako 9-ročný stratil matku. Po matkinej smrti sa odsťahoval k bratovi – kňazovi do obce Beňkova Vyšnja pri Lvove. Tu skončil základnú školu. V rokoch 1833 – 1835 študoval v Inštitúte svätého Juraja v Lvove, kde ukončil tri poľsko-nemecké ročníky. Potom sa vrátil na rodnú Makovicu, do Chmeľovej, kde pôsobil ako farár jeho brat Jozef. V rokoch 1835 – 1839 študoval na Gymnázium v Bardejove. V štúdiu pokračoval v maďarskom Miškolci, kde sa učil kazateľstvu – rétorike a básnictvu – poetike. Na lýceu v Jágri študoval filozofiu a neskôr právo. Štúdium nedokončil, lebo na požiadanie brata Jozefa v roku 1843 odišiel študovať na Teologickú akadémiu v Trnave, ktorú ukončil v roku 1847. Tu popri teologických vedách študoval poľskú, nemeckú, ruskú, maďarskú, slovenskú a českú literatúru. Veľmi dobre ovládal cudzie jazyky – poľský, nemecký, latinský, maďarský a grécky. Počas štúdií v Trnave sa sformovali jeho politické názory a prehĺbili sa jeho sympatie k slovanofilstvu a rusofilstvu. Zdokonalil sa aj v cirkevnom kazateľstve. Hlboko naň zapôsobila próza Adama Mickiewicza, preto prvé básne napísal v poľštine. Veľmi dobre si rozumel so slovenskými študentmi, najmä Jánom Palárikom a Jozefom Viktorinom. Spolupracoval s Martinom Hattalom a v Prešove s Jonášom Záborským. Z literárnej tvorby si obľúbil básnickú skladbu Andreja Sládkoviča Marína, ktorú neskôr preložil do jazyčyja. Vysoko si vážil Ľudovíta Štúra a na základe jeho orientácie už v Trnave začal písať Rus'kymi bukvami rus'ky styšky. Prvú báseň venoval rodičom pod názvom Hory, hory zeleneňky, jak vas ne vidaty. Počas štúdia v Trnave boli položené fundamenty jeho neskoršej aktívnej národnobuditeľskej činnosti.

V roku 1848 bol národne orientovaným gréckokatolíckym biskupom Jozefom Gagancom vysvätený na kňaza. Následne dva roky pôsobil ako vychovávateľ detí u grófa Szirmaya v Kurime. V roku 1850 pôsobil v Prešove ako biskupský – eparchiálny archivár. Veľký vplyv na Alexandra Pavloviča mal jeho priateľ Alexander Duchnovič /1803-1865/, ktorý mu pomáhal v literárnych začiatkoch. o.i. uverejniť básne. Alexander Pavlovič spolupracoval aj s Adolfom Ivanovičom Dobrjanským. Na Pavlovičovu tvorbu vplývali aj ukrajinskí spisovatelia a básnici Markian Šaškevič, Taras Hryhorovič Ševčenko, Jurij Fed'kovič, Jakov Holovackij. V roku 1851 sa Alexander Pavlovič presťahoval na faru v Beloveži, kde prežil plných 13 rokov, ktoré nazval vyhnanstvom na ostrove sv. Heleny, kde bol Napoleon Bonaparte. Tu sa naplno oddal básnickej tvorbe. V Beloveži napísal známe básne Ja syn Beskydov a Ja v Karpatskom kraju russku mamku maju. Pod medenou kopulou cerkvi v Beloveži po rokoch našli aj rukopis jeho rozsiahlej poémy napísanej makovickým nárečím pod názvom Stav bidneho seljanyna cili byvniše opysanije dolí zemledilcja Rusyna v neurodnych dolynych Karpat, na uhorskoj storoni, za časov urbarskoho poddanstva, ktorá má podnázov Cy ne ide ti do plaču, jak vydyš nuždu sedljaču. S Pavlovičovým pôsobením v Beloveži je spätá aj jeho iniciatíva o založenie dobročinného spolku Tovaryšstvo Ioanna Chrestiteľa, ktoré potom v roku 1862 založil Alexander Duchnovič.

V septembri 1864 bol Alexander Pavlovič menovaný administrátorom na fare vo vtedajšom Vyšnom Svidníku. Pôsobil tu do smrti (25. decembra 1900) vyše 36 rokov.

O preloženie na svidnícku faru Alexander Pavlovič požiadal prešovského biskupa Jozefa Gaganca, rodáka z Vyšného Tvarožca, spoluzakladateľa Matice Slovenskej v Martine a veľkého národne uvedomelého cirkevného predstaviteľa, a to po smrti svidníckeho parocha Mikuláša Dzubaja. Priaznivé podmienky na fare mu dali možnosť naplno rozvíjať a rozširovať literárnu, kultúrno-osvetovú, náboženskú, ale najmä sociálnu prácu a kontakty s vtedajšou domácou a zahraničnou inteligenciou. Celý svoj život plne spojil s osudmi biedneho ľudu na Makovici. Veľmi dobre poznal jeho každodenný život. Na jeho obranu vystupoval ako básnik, publicista a pedagóg. Žil jeho bolesťami i radosťami a bojoval s jeho nerestami, najmä alkoholizmom a zadlženosťou. Vystupoval proti krčmárom, ale aj vystaňovalctvu. Neboli mu ľahostajné ani osudy biednych sirôt. Ich ťažký život opísal v básniach Syritka služnycja, Zamerzšaja syrota, Pešň syroty: Prežalostno spyvam/Slezamy sja vmyvam/, Psytnyj, bidnyj chlopec, Ne žyje moj otec. Veľmi aktívne sa zapájal do verejného života. Robil často besedy a stretnutia s obyvateľmi oboch vtedajších Svidníkov - Vyšného Svidníka a Nižného Svidníka a okolitých obcí, najmä pred voľbami do maďarského parlamentu. Kandidátom aj na Makovici bol vtedy Adolf Dobrjanskij /1817-1901/, veľký národovec, vzdelanec, ovládajúci 9 jazykov. Za to, že Alexander Pavlovič agitoval v jeho prospech, bol prenasledovaný maďarónmi.

Alexander Pavlovič venoval veľkú pozornosť výchove mladej generácie na hodinách náboženstva. Podľa spomienok učiteľa a inšpektora Ivana Polyvku zo Svidníka ani raz nevynechal vyučovacie hodiny náboženstva a spájal ich s mravnou a vlasteneckou výchovou. Problematiku výchovy detí spájal s ich vzdelávaním v básniach Uč na dobre syna, ta ne bude psyna, Učsja moje dytja. Humorom a ostrou kritikou bojoval proti nešvárom makovického ľudu. Vyjadril to v básniach Kumova večerja, Kum z kumom, Pjanstvo, Semja pjanicy, V každom seli žyd šenkujet, v korčme ľud sja rozsypujet. Téma vlastenectva rezonuje v básniach Ja syn Beskydov, Hlas Rusynov, Marš karpatorossov. Veľmi známa je jeho balada Koly muruvaly bilu Makovicju. Tému veľkého vystaňovalctva opísal v básniach Čestnyj Rusnak s Makovyci rozдумuje v Ameryci a Staryj kraj i novyj svit. Alexander Pavlovič bol živým svedkom hlbokého úpadku Svidníka a rodnej Makovice. Oplákal preto ich osud a podnecoval ľudí k vzdelávaniu sa. Hlavnú príčinu ich ťažkého života videl v nevedomosti, negramotnosti a pasivite. Písal aj básne – bájky, zbieral príslovia a porekadlá, ľudové piesne a ľudovú slovesnosť. Písal jazyčyjem, teda zmesou makovického, najmä svidníckeho nárečia, ale aj belovežského, cirkevnej slovančiny a ruského jazyka. Veľký priestor venoval historickej tématike. Známe sú jeho básne Makovycja, Starodavnaja pešň Makovyci, Davnyj Svydnyk i žyteli jeho. Veľká časť jeho tvorby bola po smrti publikovaná, ale zostala aj v rukopisoch, a to nielen na Slovensku, ale aj v Rusku a na Ukrajine.

Spolupracoval s poľským historikom Eugenom Janotom. Mal vrelý vzťah k vtedajšiemu cárskemu Rusku. SNM-Múzeum ukrajinskej kultúry vo Svidníku prostredníctvom známych vedeckých zborníkov venovalo životu a tvorbe Alexandra Pavloviča veľkú pozornosť, v dvoch vitrínach venovaných Alexandrovi Pavlovičovi, sa o.i. nachádza fajka, ktorú Alexandrovi Pavlovičovi venoval v roku 1878 ruský cár Alexander II.

Jedna z ulíc v našom meste je pomenovaná jeho menom, podobne aj námestie v Prešove. Na staroslávnej Makovici si každoročne pripomíname Alexandra Pavloviča tradičným turistickým pochodom. Známa je aj literárna súťaž vlastnej tvorby – Pavlovičov literárny Svidník. Vo farskom chráme v bývalom Vyšnom Svidníku má memoriálnu tabuľu v cirkevnej slovančine. Vo Svidníku je pomník na hrobe a v centre mesta je pamätník, odhalený 21. júna 1970, pri príležitosti 70. výročia jeho smrti. Autorom pamätníka je akademický sochár Fraňo Gibala, rodák z Krajnej Poľany.

Z potomkov Alexandra Pavloviča sú známi iba vzdialení príbuzní. Viacerí zo súrodencov Alexandra Pavloviča pôsobili ako farári, resp. sestry sa za farárov vydali. Po Jánovi, Jozefovi, Márii, Petrovi, Anne a Emanuelovi vieme iba o potomkoch brata Emanuela.

Emanuel Pavlovič sa narodil približne v roku 1816 v Šarišskom Čiernom, zomrel 12. septembra 1895 v Prešove. Jeho syn Alexander Pavlovič sa narodil v Prešove v roku 1860. Alexandrov syn Eduard Pavlovič sa narodil v Prešove v roku 1883 a s manželkou Júliou mal 12 detí – 6 chlapcov a 6 dievčat. Poslednými žijúcimi z týchto dvanástich detí sú známi bývalí futbalisti Ladislav Pavlovič /nar. 1926/ a Rudolf Pavlovič /nar. 1928/. Ich brat Ervín bol dedo PhDr. Richarda Pavloviča, riaditeľa Štátneho archívu v Prešove, pobočka Svidník.

Listinu o udelení čestného občianstva Svidníka in memoriam Alexandrovi Pavlovičovi prevezme gréckokatolícky arcibiskup a metropolita Mons. ThDr. Ján Babjak na slávnostnej akadémii v Dome kultúry vo Svidníku v septembri t.r. konanej pri príležitosti 192. výročia narodenia Alexandra Pavloviča.

Komisia pre udeľovanie cien mesta Svidník návrh na udelenie čestného občianstva mesta Svidník in memoriam Alexandrovi Pavlovičovi prerokovala a doporučuje ho mestskému zastupiteľstvu schváliť.